

Pregledni rad

ULOGA SUSTAVA VRIJEDNOSTI I KLJUČNIH SUDIONIKA U RAZVOJU PODUZETNIŠTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Višnja Bartolović, mag. oec., viši predavač, Veleučilište u Slavonskom Brodu
Dr. Mile Budaka 1, 35000 Slavonski Brod, Hrvatska
Telefon: +385 99 3266 140, e-mail: visnja.bartolovic@vusb.hr

Valentina Bićanić, Zagorska 42, 35000 Slavonski Brod, Hrvatska

SAŽETAK

Kriza suvremenog društva i globalizacijski procesi zahtijevaju od države da na adekvatan način uredi gospodarski sustav kako bi on mogao ostvarivati ustavne vrednote slobode, jednakosti, socijalne pravde, nepovredivosti vlasništva i druge. Prema Ustavu Republike Hrvatske čovjek je svrha društvenog i gospodarskog uređenja. Svjedoci smo višegodišnjeg sporog i nedostatnog otvaranja novih radnih mjesta, odlaska radnika iz Republike Hrvatske u potrazi za radnim mjestima na području zemalja Europske unije, posebno u ovo vrijeme. Prema sekundarnim istraživanjima, u populaciji nezaposlenih osoba dominiraju dugotrajno nezaposlene osobe. Postojeći sustav vrijednosti i odnosa na relaciji poduzetnik – poduzeće – država više ne pridonosi razvoju društva i potrebno je identificirati nove vrijednosti koje mogu pokrenuti razvoj društva. Stoga stvaranje novih radnih mjesta, inovacije i poduzetništvo moraju postati primarna tema za državu, njezine institucije i društvo u cjelini.

Sve se više uočava potreba promjene kulture (vrijednosti, stavova, mišljenja, ponašanja) i promjena odnosa na relaciji poduzetnik – društvo – država, kako bi se stvaralo društvo po mjeri čovjeka, a poduzećima pružila potpora u ostvarivanju inovacija i poduzetničkog ponašanja. Na temelju sekundarnih istraživanja domaćih i stranih autora te aktualnih dosega Socijalnog nauka Crkve, u radu se daje prikaz novog sustava vrijednosti koji se treba razvijati na razini države, društva i poduzetnika, koji bi promicao održivo poduzetništvo i inovacije, rast i razvoj pojedinca te razvoj države.

Cilj rada jest izučiti suvremena razmišljanja domaćih i stranih autora te aktualnih dosega Socijalnog nauka Crkve o novom sustavu vrijednosti koji promiče poduzetničko i inovativno ponašanje, ključne aktere i njihove međusobne odnose.

Na temelju spoznaja sekundarnog istraživanja predložen je novi vrijednosni pristup privatnoj inicijativi, poduzeću, ali i djelovanju države i njezinih institucija u ostvarenju cjelovitog i solidarnog gospodarskog razvoja.

Ključne riječi: *sustav vrijednosti; ključni sudionici; poduzetništvo; država; Socijalni nauk Crkve*

1. UVOD

Ključnim sudionicima u razvoju poduzetništva u Republici Hrvatskoj u ovom radu smatraju se država, radništvo te sami poduzetnici (postojeći i budući).

U globaliziranom svijetu, tržište više nije mjesto jednakih mogućnosti. Često se tržište smatra prostorom gdje se susreću ponuda i potražnja i gdje svi imaju jednake prilike. Tako je, na primjer, kada se trkači poredaju ispred startne linije te imaju identičan početak u trci u kojoj ovise o svojim sposobnostima. Ipak, na tržištu je situacija potpuno drukčija. Ono što je jučer prisvojeno i akumulirano (na tržištu), predstavlja novi start danas. Ono što će se danas stvoriti, predstavlja novi start sutra. Tko danas ima više talenata, resursa i prilika, sutra će ih imati još i više (Bruni, 2013).

Tržište je mjesto slobode, kreativnosti, temeljeno na individualnim talentima, ali ti talenti nisu ravnomjerno raspoređeni po populaciji niti po zemljama/regijama. Zbog toga, rast bruto društvenog proizvoda ne znači da će ako bogatima bude bolje, biti bolje i ostalima. Što je s ostatkom društva koji nije privilegiran ili je jednostavno imao manje sreće? Treba li raditi na brojkama ili je cilj napraviti nekakvu razliku od dosadašnjeg puta? Cilj nam je svima, uostalom, živjeti u pristojnom, stabilnom i prosperitetnom društvu. Ideja da će se to ostvariti dosadašnjim načinom razmišljanja, djelovanja i vrednovanja više ne vrijedi. Primjerice, ideja da će poduzetnik, kada plati porez državi, namaknuti novce toj istoj državi koje će ona potom redistribuirati potrebitima za razvoj, više ne postoji u praksi. Naime, poduzeća, posebice ona velika, danas mogu na više načina izbjeći plaćanje poreza na dobit, čak i samo prikazivanje dobiti (valja se sjetiti globalne afere *Panama Papers*).

Zbog toga, ali i zbog činjenice da veća poduzeća postaju još veća te da je ekonomska neravnoteža dovela do ugroze reciprociteta i posljedično gubitka ekonomske demokracije, redistribucijska uloga države često nije dovoljna da oslobodi ljude zamke ropstva.

2. GLOBALIZACIJA I SOCIJALNA DRŽAVA

Socijalna država radi redistribucijsku funkciju tako da, uzimajući od bogatih, daje siromašnima. Upravo je ova uloga države upitna u uvjetima kada su, zbog globalizacije, granice praktički izbrisane (Sinn, 2002).

Ekonomska demokracija shvaća se kao pravo pojedinca na sudjelovanje u gospodarskom životu zemlje. I ovdje vrijedi poslovice: „Ne dajte ljudima ribu, nego ih naučite pecati“. No, treba otići i korak dalje: ne naučite ih samo pecati, nego kupite tu ribu od njih. Bez spomenutog reciprociteta, bogati će biti još bogatiji, siromašni još siromašniji, čemu smo i sami svjedoci u brojnim raspravama u javnosti kada se spominje nestanak srednjeg sloja i sve veće produbljanje jaza između bogatih i siromašnih (Bruni, 2013).

Svim spomenutim problemima, Bergoglio pridodaje još jedan – problem korupcije te moralne krize kroz koju prolaze razne institucije. Korupcija je osobno i društveno

stanje. Svoj temelj korupcija ima u pojedincu koji je u svojim temeljima samodostatan, u početku nesvjesno, a kasnije svjesno prihvaća svoje unutarnje stanje, zamor transcendencije kao nešto prirodno. Korumpiran čovjek ne poznaje bratstvo, već suučesništvo, uključujući druge u vlastitu korupciju, čineći od drugih suučesnike u vlastitom stilu, a svi drugačiji su neprijatelji. To je ujedno i način vrbovanja i novačenja u stanje korupcije (Bergoglio, 2013).

Dujanić smatra da je etičnost menadžmenta u Hrvatskoj u posljednje vrijeme ozbiljno narušena „postupcima samozvanih menadžera i političkih moćnika“, a što bi sve trebalo biti poticaj časnim i etičnim menadžerima da unaprijede ugled svojega zanimanja (Dujanić, 2003).

Europsku poslovnu etiku karakteriziraju obilježja odgovornosti, poimanja zajedničkog dobra i osjetljivosti (Krkač, 2007).

Globalna ekonomija nudi ogromne prilike za bogaćenje, ali na primjerima nedavne svjetske krize koja je svoj početak imala 2008. godine, uočavaju se i velika krhkost, nesigurnost te velike socijalne nejednakosti toga fenomena (Bruni, 2013).

Stoga tržište, kao mjesto slobode, nije dovoljno da osigura prostor ekonomske demokracije za sve, već je potreban reciprocitet, stvaranje mreža među akterima javnog, poslovnog te znanstveno-istraživačkog sektora, kako bi se prvenstveno osigurala zajednička vizija vlastitog razvoja koju je potom moguće pretvoriti u politike, programe i zadatke.

Prema novom konceptu ekonomije kojega zagovara ekonomija zajedništva, redistribucija dohotka treba se događati već tijekom poslovanja poduzeća. Poduzeća sve više treba shvaćati kao mjesta inkluzije i zajedništva te proizvodnje (Bruni, 2013).

Istraživanje percepcije ustavnih vrednota i njihovih ostvarenosti u hrvatskom društvu ukazuje na činjenicu da je radnicima socijalna pravda prva po važnosti vrednota u ustavnom poretku, ali procjenjuju da je ona po rangu ostvarenosti na zadnjem mjestu. To se interpretira tako da najveći dio hrvatskog radništva u uzorku svoju državu percipira socijalno nepravednom, praveći razliku između onoga što se je napravilo i što se je trebalo napraviti (Magdalenić, 1998).

Ljubotina (2004) istražuje percepciju socijalne pravednosti na uzorku 1737 učenika osnovnih i srednjih škola te studenata. Što su djeca starija, percepcija društvene nepravde sve je veća. Primjerice, 49,7% učenika osnovnih škola, 73,8% srednjoškolaca, te 77,2% studenata smatra društvo nepravednim. Kada se govori o pojedinim oblicima društvene nepravde, djeca najviše uočavaju „neopravdano bogaćenje pojedinaca, izostanak društvene reakcije na gospodarski kriminal, te nedovoljnu brigu za siromašne i umirovljenike“ (Ljubotina, 2004).

Više od dvije trećine ispitanika smatra da u Hrvatskoj svi ljudi nemaju jednake šanse da ostvare svoje želje i ciljeve. Dosadašnje preporuke Europske komisije zemljama članicama poglavito idu u smjeru potrebe stvaranja radnih mjesta te poticanja ulaganja s ciljem smanjenja ovisnosti gospodarstava Europske unije o vanjskim kretanjima i osnaživanja vlastitih pozicija u globalnim kretanjima (Hrvatska udruga poslodavaca, *Program rada 2015*).

Svjedoci smo višegodišnjeg sporog i nedostatnog otvaranja novih radnih mjesta, odlaska radnika iz Republike Hrvatske u potrazi za radnim mjestima na području zemalja Europske unije radi očuvanja vlastite egzistencije, posebno u ovo vrijeme.

Posljednjih godina sve su aktualniji pojmovi poslovne etike, etičnosti menadžera, korporacijske društvene odgovornosti, društvenog blagostanja, nove ekonomije koja gradi zajedništvo te iz temelja mijenja društvene odnose nabolje. Kotler i Lee (2014, str. 14) definiraju društvenu odgovornost poduzeća kao obvezu poduzeća za poboljšanjem blagostanja zajednice kroz predanost tvrtke za poboljšanje dobrobiti zajednice kroz dobrovoljne poslovne prakse i doprinose, na teret vlastitih sredstava.

Bruni (2013, str. 6) ističe pojam društvenosti kao sposobnost entiteta da surađuje s drugima, uz stvaranje nove kulture zajedništva davanjem pomoći siromašnima te pomažući im reintegraciju u zajednicu.

Socijalno blagostanje i društvena pravednost promoviraju se i od strane Ujedinjenih naroda tako da se 20. veljače obilježava Svjetski dan društvene pravednosti (*United Nations*, 2010).

Republika Hrvatska obvezala se Ustavom promicati gospodarski i kulturni napredak te socijalno blagostanje, u čl. 1 Ustava RH. Socijalna pravednost jedna je od temeljnih i najviših vrednota Republike Hrvatske prema čl. 3 Ustava, pri čemu je svatko dužan pridržavati se Ustava i prava te poštivati pravni poredak Republike Hrvatske, što je definirano u čl. 5 Ustava. Ustav Republike Hrvatske, kao temeljni i najviši pravni akt, ujedno je i kompas za sva javna i privatna tijela koja ga moraju u svojem djelovanju primjenjivati. Prema Ustavu, Republika Hrvatska je socijalna država što podrazumijeva odgovornost za stvaranje socijalno pravednog društva u kojem sve osobe uživaju jednaka prava i imaju jednake mogućnosti za ostvarivanje svojih potencijala (*Narodne novine*, 2010).

3. PODUZETNIČKA KLIMA I PERCEPCIJA PODUZETNIKA U JAVNOSTI

Poduzetnička klima ima ključnu ulogu u uspjehu poduzetničkog pothvata. Poduzetnička klima ima i ključnu ulogu u razvoju korporativnog poduzetništva. Poduzetnička klima predstavlja fenomen proizašao iz interakcije vanjskog i unutrašnjeg okruženja, pri čemu se vanjsko okruženje smatra izrazito kompleksnim, dinamičnim te, obzirom na stalne promjene, izrazito rivalskim i otegotnim (Morić Milovanović, Kunst, Srhoj, 2016).

Istraživanje percepcije o poduzetnicima od strane Hrvatske udruge poslodavaca (2015) na uzorku od 1.000 ispitanika upućuje na sljedeće rezultate:

Više od 76,3 % ispitanika smatra da je u Hrvatskoj loša poduzetnička klima (u potpunosti se slaže 48.4 %, a uglavnom se slaže 27.9 % ispitanika).

Krivca za lošu poslovnu klimu 45.4 % ispitanika vidi u svim dosadašnjim vladama,

državnoj administraciji (ministarstva, agencije...) – 13.5 %, u lošim zakonima i neučinkovitom pravosuđu 9.3 %, a u korupciji 3.8 %.

Tek jedan mali dio ispitanika smatra da su krivi sami poduzetnici zbog svojih propusta (2.5 %), zbog prijašnjeg načina privatizacije (2.0 %), zbog poreznih opterećenja (2.0 %), zbog lokalnih vlasti koje su vrlo neučinkovite i zatvorene (1.6 %) te zbog svjetske krize (0.9 %) i drugih razloga.

Na temelju ovih pokazatelja, može se uočiti percepcija problema korupcije koji je značajniji nego što su, prema mišljenju ispitanika, porezna opterećenja. Problem korupcije značajniji je i od svjetske krize i od lokalnih i neučinkovitih vlasti (Hrvatska udruga poslodavaca, 2015).

Kada se analizira percepcija poduzetnika u javnosti, na temelju spomenutog istraživanja uočava se da javnost percipira poduzetnike izrazito pozitivno (6.3 % ispitanika), uglavnom pozitivno (26.2 %), niti pozitivno niti negativno (30.2 %), uglavnom negativno (21.4 %), izrazito negativno (8.9 %). Razlogom negativnog mišljenja o poduzetnicima, ispitanici navode sljedeće razloge: brinu samo za sebe (13.5 %), ne isplaćuju plaće radnicima (12.5 %), nisu korektni prema zaposlenicima (9.9 %), iskorištavaju radnike (6.9 %), ne vide se rezultati (6.6 %), misle samo na sebe i svoje interese (5.0 %), ne ispunjavaju svoje obveze prema državi (5.0 %), lopovi su (4.6 %), krađu državu (4.0 %), loše osobno iskustvo s poduzetnicima (4.0 %), korupcija među poduzetnicima (3.6 %) i drugi razlozi. (Hrvatska udruga poslodavaca, 2015).

Dio ispitanika (n=325) ima pozitivno mišljenje o poduzetnicima kao onima koji se bore za izlaz iz krize (17.8 %), stvaraju, rade, zapošljavaju (15.1 %), trude se u velikoj većini slučajeva (15.1 %), zapošljavaju radnike (14.8 %), dobro rade svoj posao (5.2 %), dok neki navode da je teško opstati u ovakvoj državi (4.6 %) i druge razloge.

Na pitanje o tome kako je Hrvatska od 2010. do 2015. u dubokoj ekonomskoj krizi i tko je, odnosno, što najviše doprinijelo ovakvoj ekonomskoj situaciji, ispitanici su davali sljedeće odgovore, rangirane prema važnosti – prvih 5 od ukupno 26:

Sve dosadašnje vlade (28.6 %), krađa i kriminal (10 %), svjetska/europska kriza (8.9 %), korupcija (7.7 %) i pogrešna privatizacija (6.3 %).

Zanimljivo je spomenuti i da 3.9 % ispitanika smatra nerad i radne navike uzrokom duboke krize (Hrvatska udruga poslodavaca, 2015).

4. POVEZIVANJE JAVNOG, POSLOVNOG I ZNANSTVENO- ISTRAŽIVAČKOG SEKTORA

Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine predstavlja vodeći princip koji će povezati privatni i javni sektor te građane. Često se spominju termini: suradnja, povezivanje, pomoć, stručna podrška,

društvene potrebe, novi društveni odnosi, društveno korisne inovacije, ekološke inovacije, povezivanje javnih i prihvatnih ustanova s ciljem podrške i razvoja. Pojam „pametna specijalizacija“ u sebi uključuje teritorij i potencijal razvoja svake regije/zemlje, umrežavanje dionika i stvaranje zajedničke vizije vrijednosti radi postizanja gospodarskog rasta, a koji u konačnici dovodi do prosperiteta društva i društvene kohezije (*Narodne novine*, 2016).

Osobito se naglašava važnost povezivanja javnog, poslovnog i znanstveno-istraživačkog sektora radi stvaranja inovacijske mreže za industriju u svrhu stvaranja Inovacijskog sustava Republike Hrvatske.

Istraživanje i razvoj u spomenutoj se *Strategiji* razumijeva kao pojam koji opisuje „sustavan kreativan rad u cilju povećanja znanja o prirodi, čovjeku, kulturi i društvu, i praktične primjene toga znanja“.

Vlada Republike Hrvatske u *Strategiji pametne specijalizacije* navodi nekoliko ključnih problema koji sprečavaju značajniji rast gospodarstva među kojima se ovdje posebno ističu (*Narodne novine*, 2016):

1. slabi inovacijski rezultati mjereno ulaganjem u inovacije i doprinosom inovacija gospodarskom razvoju,
2. porezni sustav, niski obujam poslovnih ulaganja u istraživanje i razvoj, nedostatak primarne i sekundarne faze financiranja ulaganja (strategija S3).

Sve navedene prepreke opisuju realno stanje okruženja i unutarnje procese. Međutim, u *Strategiji pametne specijalizacije* ne navodi se kao problem pravna nesigurnost, sporost pravosuđa te slaba zaštita vjerovnika.

5. DRŽAVA I UNAPREĐENJE PRAVOSUĐA

Ispitivanje percepcije građana i poduzeća putem anketa Eurobarometra pokazali su da u Hrvatskoj čak 56% ispitanika smatra da je problem neovisnosti pravosuđa u pritisima od strane političara ili čak vlade (Europska komisija, 2017).

Europska komisija je objavila *Pregled stanja u području pravosuđa* za 2017. godinu s fokusom na učinkovitost, kvalitetu i neovisnost u građanskim i trgovačkim parnicama te u upravnim predmetima. Upravo su građanski, trgovački te upravni predmeti, prema mišljenju Europske komisije, „put za veća ulaganja i okruženje koje je povoljnije za građane i poduzetništvo“.

Prema podacima Europske komisije, Republika Hrvatska je na visokom četvrtom mjestu prema građanskim i trgovačkim sporovima, a dvanaesta po redu prema broju dana potrebnih za rješavanje sporova. Primjerice, Danskoj je potrebno 17 dana za rješavanje sporova, a Hrvatskoj 132 dana. Prema broju građanskih i trgovačkih predmeta u tijeku po glavi stanovnika, Hrvatska je među posljednje tri zemlje. Hrvatska je, također, jedna od tri zemlje u kojoj suci ne prolaze edukacije iz sudačke etike. U pogledu percepcije javnosti o neovisnosti sudova i sudaca, također smo na nezavidnoj poziciji – 25. mjestu. Ispitanici percipiraju da su hrvatski sudovi

i suci u najlošijem položaju u Europskoj uniji, obzirom na status i poziciju koja im ne jamči neovisnost. Također, na prvom su mjestu u Europskoj uniji prema procjeni ispitanika, obzirom na pritiske političara i vlade, a visoko je procijenjen i utjecaj pojedinih interesnih lobija na rad sudova i sudaca (Europska komisija, 2017).

6. SOCIJALNI NAUK CRKVE

Socijalni nauk Crkve bavi se pitanjem općeg dobra na kojega utječu gospodarski, politički i kulturološki čimbenici. U ovom okruženju u kojemu se Hrvatska trenutno nalazi, potrebno je obratiti pažnju na opću dobrobit svih ljudi te na dostojanstvo svakog pojedinca. Poduzeća se danas često orijentiraju na profit te smatraju da je dobit najvažniji čimbenik i sigurni znak uspjeha, ali se često zanemaruje važnost svakog pojedinca koji svojim vlastitim radom doprinosi ostvarenju zajedničkog cilja.

Socijalni nauk Crkve bi u tranzicijskim zemljama trebao razvijati osobnost i društvenost, s naglaskom na vrijednost dostojanstva čovjeka kao osobe te ljudskih prava, nasuprot isticanju povijesti, nacije i kolektivnih struktura. S obzirom na razvoj civilnog društva, Valković (1994) naglašava da bi ubuduće glavni sugovornici Crkve trebali biti različiti pokreti, inicijative i organizacije koje se javljaju u civilnom društvu.

Kada bi socijalni nauk Crkve primijenili u praksi, mogle bi se kreirati smjernice za djelovanje u društvenom, gospodarskom i političkom životu, smjernice za rješavanje društvenih sporova koji utječu na poduzeća danas. To su sporovi poput smanjivanja poreznih opterećenja i raznih javnih izdataka koji se dotiču samih poduzeća, pitanja izvoza, daljnjeg razvoja poduzetništva u Hrvatskoj ulaganjem u podizanje razine znanja i vještina mladih ljudi, a kako bi to bilo moguće, potrebno je održavati ravnotežu između osobne odgovornosti i snošenja rizika te solidarnosti zajednice (Baloban, 2001).

Njavro i Botrić (2001) smatraju kako politiku i gospodarstvo treba graditi kao etičnu djelatnost u služenju općem dobru te ustrajno graditi socijalni dijalog i socijalni mir kao ambijent za svaki drugi napredak zajednice i obitelji.

Ekonomsko blagostanje zemlje ne mjeri se isključivo količinom proizvedenih dobara, nego i načinom na koji se dobra proizvode te stupnjem jednakosti u raspodjeli dobara prema kriterijima ne samo komutativne pravednosti, već i socijalne pravednosti. U tome ključnu ulogu imaju socijalne politike preraspodjele dohotka (Papinsko vijeće Iustitia et Pax, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 303).

„Sudjelovanje u zajedničkom životu nije samo jedna od najvećih težnji građanina nego je i jedan od stupova svih demokratskih ustrojstava“ (Papinsko vijeće Iustitia et Pax (2005), *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, prema Ivan XXIII, 1963).

Opće dobro koje ljudi „traže i postižu, oblikujući društvenu zajednicu jamstvo je osobnog i obiteljskog dobra, kao i dobra udruživanja“ (Papinsko vijeće Iustitia et Pax, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 61).

Ostvarenje pravednog i solidarnog svijeta ima u temelju načelo opće namjene dobara i sliku gospodarstva nadahnutu moralnim vrijednostima. Stvaranje bogatstva

ima pozitivnu funkciju ako služi promicanju blagostanja ljudi i naroda i borbi protiv njihova isključivanja i iskorištavanja (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005).

Gospodarsko djelovanje mora imati za subjekte sve ljude i sve narode. Svaki pojedinac ima pravo sudjelovanja u ekonomskom životu i odgovornost za doprinos napretku vlastite zemlje. Tako gospodarstvo postaje uzajamno služenje. Svi akteri u gospodarstvu, kao i poklonici ekonomskih znanosti, dužni su raditi na pravednijem društvu kroz osmišljavanje gospodarsko-socijalnih planova i njihovom ostvarivanju (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 333).

Ukoliko tržišna ekonomija kao ekonomski sustav priznaje pozitivnu ulogu „poduzetništva, tržišta, privatnog vlasništva, slobodnog ljudskog stvaralaštva“ u perspektivi integralnog i solidarnog razvoja, utoliko tržišnoj ekonomiji treba dati pozitivan predznak. Treba govoriti o ekonomiji poduzetništva, ekonomiji tržišta ili slobodnoj ekonomiji koja, stavljena u službu integralne ljudske slobode, predstavlja posebnu dimenziju te slobode (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 335).

Globalizacija ima potencijal proizvoditi blagotvorne učinke za cijelo čovječanstvo u vidu razvoja ekonomskih i finansijskih odnosa, smanjenja troškova i razvoja trgovine na planetarnoj razini. S druge strane, javlja se porast nejednakosti i u razvijenim zemljama i u zemljama u razvoju. Stoga dosadašnji način razmišljanja i ponašanja samo povećava siromaštvo (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 362).

7. NAČELA DJELOVANJA DRŽAVE I NJEZINIH INSTITUCIJA

Djelovanje države i ostalih javnih vlasti treba polaziti od načela supsidijarnosti te stvaranja okvira za slobodu obavljanja gospodarske djelatnosti poštujući načela solidarnosti te utvrđivanja granice autonomije stranaka, pri tome štiteći one slabije i stvarajući pravni okvir koji je kadar uređivati gospodarske odnose. Slobodno tržište daje blagotvorne učinke za društvo samo tamo „gdje postoji organizirana država koja utvrđuje i usmjerava ekonomski razvoj“ (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 351, 352, 353). Načelo supsidijarnosti ide za tim da na pozitivan način pruži gospodarsku, institucionalnu i zakonsku pomoć osobito najmanjim društvenim jedinicama (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 186). Ostvarenje načela supsidijarnosti uključuje birokratsku i administrativnu decentralizaciju, ohrabrenje privatnih inicijativa da ostanu u službi općeg dobra, zaštitu ljudskih prava i prava manjina, ravnotežu privatne i javne sfere, poticanje odgovornosti građanina „biti dionikom“ političke i društvene stvarnosti zemlje (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 187).

Načela Socijalnog nauka Crkve uključuju načelo dostojanstva ljudske osobe, općeg dobra, supsidijarnosti i solidarnosti (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 160).

Država temeljno u svom djelovanju mora promicati cjeloviti razvoj osobe i njezinih

temeljnih prava, poglavito: „zauzimanje za mir, organiziranje državne vlasti, solidan pravni poredak, zaštita okoliša, pružanje bitnih usluga osobama od kojih su neke istovremeno i sama čovjekova prava: prehrana, stanovanje, rad, odgoj i pristup kulturi, prijevoz, zdravlje, slobodno kolanje informacija i zaštita vjerske slobode, istinska međunarodna kooperacija kao opće dobro cijeloga čovječanstva“ (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 166). Kooperacija na međunarodnom nivou zahtijeva da se ne razmišlja samo do logike tržišta, već da bude prisutna svijest o obvezi solidarnosti, socijalnoj pravdi u odgovarajućoj koncepciji zajedničkog dobra svoj ljudskoj obitelji. „U mnogim zemljama postoji povezanost između siromaštva i nedostatka slobode, mogućnosti gospodarske inicijative te državne administracije sposobne pripremiti prikladan sustav odgoja i informiranja“. (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 167).

8. ODNOS IZMEĐU RADA I KAPITALA

Odnos između rada i kapitala treba biti komplementaran, niti kapital može bez rada, niti rad bez kapitala (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 277). Cjeloviti razvoj ljudske osobe potpomaže veću produktivnost i djelotvornost samog rada (*Kršćanska sadašnjost*, 2005, 278, prema Ivan Pavao II, *Enciklika Centesimus annus*, 42:AAS 83, 1991).

Dostojanstvo radnika i poštivanje njihovih prava „zasnivaju se na naravi ljudske osobe i njezinom transcendentnom dostojanstvu“ (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 301). Radnik ima pravo na pravednu plaću kao zakonit plod svog rada (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 302). Posebno je važno naglasiti mogućnost da radnici imaju radno mjesto te da, ako ga izgube zbog različitih prilika na tržištu rada, mogu u kratkom vremenu ponovno pronaći posao. U tablici 1. nalazi se kretanje nezaposlenosti obzirom na trajanje nezaposlenosti gdje se vidi visok udio dugotrajno nezaposlenih osoba u ukupnoj populaciji nezaposlenih osoba. Sve navedeno ukazuje na nedostatne rezultate rada društva u cjelini radi rješavanja ovog problema.

Tablica 1. Pokazatelji nezaposlenosti obzirom na trajanje nezaposlenosti

A	Trajanje nezaposlenosti	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
1	Do tri mjeseca	89.269	93.606	94.379	85.694	82.657	76.649
2	Od tri do šest mjeseci	41.474	60.250	55.538	41.802	39.240	27.543
3	Od šest do devet mjeseci	24.979	26.733	25.064	19.609	16.221	13.188
4	Od devet do dvanaest mjeseci	19.781	26.645	22.952	19.559	15.813	11.302

B	Do jedne godine (1+2+3+4)	175.503	207.234	197.933	166.664	153.931	128.682
5	Od jedne do dvije godine	52.176	61.009	66.272	50.862	38.688	29.246
6	Od dvije do tri godine	27.907	29.483	33.500	32.166	25.078	17.611
7	Više od tri godine	59.852	60.488	65.706	67.071	67.771	61.078
C	Više od jedne godine (5+6+7)	139.935	150.980	165.478	150.099	131.537	107.935
D	Ukupno (B+C)	315.438	358.214	363.411	316.763	285.468	236.617

Izvor: prilagodio autor prema *Godišnjaku Hrvatskog zavoda za zapošljavanje* za 2011., 2012., 2013., 2014., 2015. i 2016. godinu

Pati li Hrvatska kao zajednica ravnopravnih ljudi od krize morala, identiteta ili, kako se često u medijima može reći, od krize investicijskih aktivnosti, odražava li se kriza ulagača nužno na stanje u gospodarstvu i društvu i zašto nema ulagača? Ili se kriza morala, identiteta pretiče u krizu ulagača?

Kriza morala pojedinca, skupina i društva, u konačnici utječe na nedostatak povjerenja investitora i manjak sredstava za pokretanje gospodarske aktivnosti.

Posvemašnja kriza i raslojenost hrvatskog društva jest kriza identiteta osobe koja kao takva propušta stvarati zajedništvo s drugima, pri tome ostajući bez onih dobara koje samo zajedništvo s drugima može dati. Stvaranje zajedničke vizije nužno podrazumijeva postojanje takvog zajedništva na razini društvenih aktera gospodarskog razvoja. Postojeći sustav vrijednosti pojedinca, skupina i društva potrebno je mijenjati jer on neće generirati promjene koje su nužne: umrežavanje ključnih aktera (javnog, poslovnog i znanstveno-istraživačkog sektora) te rješavanje ključnih problema koji kao posljedicu imaju nisku razinu ulaganja u poduzetništvo.

9. PODUZETNIŠTVO I INOVACIJE

Razvoj poduzetničkog umrežavanja u sklopu društvenih inicijativa koje su obilježene sudjelovanjem, kooperacijom sve je važniji. To su ujedno prigode za razvoj i rada i gospodarstva (Papinsko vijeće *Iustitia et Pax*, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 293).

Inovacije i poduzetništvo predstavljaju bitni element ljudskog djelovanja, njegovu stvaralačku dimenziju koja se osobito očituje u planiranju i inovacijama. Sposobnosti za inicijativu i poduzetništvo jesu temeljne sposobnosti čovjeka i njegove inteligencije koja je kadra uvijek iznova pronaći nove proizvodne mogućnosti i nove načine

zadovoljenja ljudskih potreba (Papinsko vijeće Iustitia et Pax, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 337, prema Ivan Pavao II (1991), *Centesimus annus*, 32:AAS 83).

Poduzeće, djelujući u ekonomskim okvirima i s istim takvim kriterijima, ne smije zanemariti razvoj osobe i društva. Ono je zajednica koja djeluje kao dobro za sve, a ne samo za zadovoljenje isključivo osobnih interesa (Papinsko vijeće Iustitia et Pax, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 339). Profit je često prvi, kvantitativni pokazatelj uspješnosti tvrtke, ali ne i jedini kriterij njezine uspješnosti.

Zajedničko traženje prikladnih kreativnih rješenja radi zadovoljenja potreba i osjećaja odgovornosti jest individualna, ali i socijalna krepost pojedinca važna za razvoj zajednice. Taj proces uključuje važne kreposti kao što su „marljivost, radinost, razboritost u preuzimanju rizika, dostojnost povjerenja i vjernost u međuljudskim odnosima, snaga u provedbi teških i bolnih odluka, ali nužnih za zajednički rad poduzeća i da se prevladaju nadošle nevolje“ (Papinsko vijeće Iustitia et Pax, 2005, *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*, br. 343, prema Ivan Pavao II (1991), *Centesimus annus*, 35: AAS 83).

Poduzetnici imaju središnju važnost s društvenog stajališta, zbog mnogostrukosti učinaka koje imaju njihove odluke, pri čemu je važno stalno razmišljati o moralnim razlozima prilikom odlučivanja. Osim ekonomskih kriterija, moraju brinuti i o dostojanstvu radnika koji rade u poduzeću. Kod velikih strateških odluka (zatvaranje pogona, preustroj poslovanja, akvizicije i spajanja poduzeća), potrebno je voditi brigu ne samo o financijskim kriterijima.

10. ZAKLJUČAK

Globalizacijski procesi brišu granice među zemljama, otežavajući time socijalnu ulogu države, a to je redistribucija dohotka. Slobodno tržište daje blagotvorne učinke za društvo samo tamo gdje postoji organizirana država koja utvrđuje i usmjerava ekonomski razvoj. Poduzetnička klima u Republici Hrvatskoj i percepcija javnosti o poduzetnicima argumentirano idu u prilog tezi da je promjena novog vrijednosnog pristupa nužna na relacijama država – poduzetnici – radništvo. Nužno je povezivanje javnog, poslovnog i znanstveno-istraživačkog sektora kako bi se potaknulo poduzetništvo i inovacije. Pri tome se malo govori o potrebi unapređenja pravosuđa. Socijalni nauk Crkve nudi rješenje, a to je djelovanje države prema načelu supsidijarnosti, solidarnosti, prepoznavanja općeg dobra. Poduzetništvo i inovacije na održiv način mogući su samo ako se prepozna što je to opće dobro, ako se cjelovito razvija ljudska osoba te ako poduzetništvo vrednuje svoje rezultate ne samo kroz kvantitativne pokazatelje, već i kroz doprinos ljudskoj zajednici. U tome smislu, nova ljestvica vrednota uključuje međusobno podupiranje, pomoć, solidarnost, opće dobro i umrežavanje.

ROLE OF THE VALUE SYSTEM AND KEY PARTICIPANTS IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Višnja Bartolović, MSc in Economics, Senior Lecturer, College of Slavonski Brod
Dr. Mile Budaka 1, 35000 Slavonski Brod, Croatia
Telephone: +385 99 3266 140, e-mail: visnja.bartolovic@vusb.hr

Valentina Bičanić, Zagorska 42, 35000 Slavonski Brod, Croatia

ABSTRACT

The crisis of modern society and globalization processes require an adequate structuring of the economic system from the state so that the constitutional values of freedom, equality, social justice, property inviolability and others could be exercised. According to the Constitution of the Republic of Croatia, the people are the purpose of social and economic planning. For many years we have witnessed a slow and inadequate job creation, the departure of workers from the Republic of Croatia in search of jobs in the countries of the European Union, especially at this time. According to secondary research, the total population of unemployed people consist mostly of long-term unemployed people. The existing system of values and relationships between the entrepreneur - the enterprise - the state no longer contributes to the development of society and it is necessary to identify new values that can trigger the development of society. Therefore, creating new jobs, innovation and entrepreneurship must become the primary theme for the state, its institutions and society as a whole. The need for cultural change (values, attitudes, thinking and behavior) and changing of relationship between the entrepreneur - society - states is being increasingly observed in order to create a tailor-made society and support enterprises in the pursuit of innovation and entrepreneurial behavior. Based on the secondary research of domestic and foreign authors and of the current scope of the Social Doctrine of the Church, the paper presents a new system of values to be developed at the level of the state, society and entrepreneurship, which would promote sustainable entrepreneurship and innovation, growth and development of the individual as well as the state. The aim of the paper is to study contemporary thinking of domestic and foreign authors and the actual reaches of the Social Doctrine of the Church regarding the new value system that promotes entrepreneurial and innovative behavior, key actors and their mutual relationships. Based on the findings of secondary research, a new value approach has been proposed for a private initiative, enterprise, but also for the action of the state and its institutions in achieving full and solid economic development.

Keywords: value system; key participants; entrepreneurship; state; The Social Doctrine of the Church

LITERATURA

1. Baloban, S. (2001). Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/file/47408> (01.08.2017.)
2. Bergoglio, J. M. (2013). *Korupcija, zlo našeg vremena*. Split: Verbum.
3. Bruni, L. (2013). *Ekonomija zajedništva, novi pojmovi u ekonomiji*. Zagreb: Novi svijet.
4. Dujanić, M. (2003). Poslovna etika u funkciji managementa. *Zbornik radova Sveučilišta u Rijeci, Ekonomski fakultet u Rijeci*, 21(1), 53-63, Preuzeto s hrcak.srce.hr/file/152321 (01.08.2017.)
5. Europska komisija (2017). Pregled stanja u području pravosuđa za 2017. godinu. Preuzeto s https://ec.europa.eu/croatia/news%3Deu_justice_scoreboard_2017_hr (01.08.2017.)
6. Hrvatska udruga poslodavaca (2015). Program rada 2015. Preuzeto s http://www.hup.hr/EasyEdit/UserFiles/NASLOVNICA/HUP%20Program%20rada%202015_za%20digitalno%20slanje.pdf (15.01.2016.)
7. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2012, travanj). Godišnjak 2011. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_GODISNJAK_2011.pdf (15.01.2016.)
8. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2013). Godišnjak 2012. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_GODISNJAK_2012.pdf (31.01.2016.)
9. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2014, travanj). Godišnjak 2013. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2013.pdf (31.01.2016.)
10. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2015, svibanj). Godišnjak 2014. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2014.pdf (31.01.2016.)
11. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2016, svibanj). Godišnjak 2015. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2015.pdf (01.08.2017.)
12. Hrvatski zavod za zapošljavanje (2017, svibanj). Godišnjak 2016. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocImages/HZZ_Godisnjak_2016.pdf (01.08.2017.)
13. Krkač K. (ur.) (2007). Temeljna pitanja korporacijske društvene odgovornosti. *Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost*. Zagreb: MATE.
14. Ljubotina, D. (2004). Mladi i socijalna pravda. *Revija za socijalnu politiku*, 11(2). doi:10.3935/rsp.v11i2.50
15. Magdalenić, I. (1998). Socijalna pravda kako je vide "siromašni" i "bogat" hrvatski radnici. *Revija za socijalnu politiku*, 5(4). doi:10.3935/rsp.v5i4.326
16. Morić Milovanović, B., Kunst, K. i Srhoj, S. (2016). Dijagnosticiranje poduzetničke klime – primjer poduzeća u farmaceutskoj industriji. *Ekonomski misao i praksa DBK, XXV/2016(1)*, 73-104. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/236029> (01.08.2017.)

17. Narodne novine br. 56/90, 135/97, 8/98 – pročišćeni tekst, 113/2000, 124/2000 – pročišćeni tekst, 28/2001, 41/2001 – pročišćeni tekst, 55/2001 – ispravak. Ustav Republike Hrvatske (2010). Preuzeto s <http://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (31.1.2016.)
18. Narodne novine (2016). Strategija pametne specijalizacije Republike Hrvatske za razdoblje od 2016. do 2020. godine. Preuzeto s http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_04_32_853.html (01.02.2017.)
19. Njavro, Đ. i Botrić, V. (2001). Gospodarstvo i politika u Hrvatskoj. Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama. Baloban, S. (ur.). Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/file/47408> (01.08.2017.)
20. Papinsko vijeće Iustitia et Pax (2005). *Kompendij Socijalnog nauka Crkve*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
21. Sinn H. W. (2002). The new system of competition, Ifo Institute for Economic Research & University of Munich Center for Economic Studies. Preuzeto s http://www.hanswernersinn.de/en/Book_SystemsCompetition_Wiley2003 (31.01.2016.)
22. United Nations (2010). World Day of Social Justice. Resolution adopted by the General Assembly on 26 November 2007, 62/10. Preuzeto s http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/62/10 (31.01.2016)
23. Valković, M. (1994). *Značenje socijalnog nauka Crkve u tranzicijskim zemljama*, <http://hrcak.srce.hr/file/47408> (20.05.2017.)